

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

ВЕРБОВЕНКО Олександр Павлович

УДК 351.851: 37.091

**МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ
ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЇЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ**

Спеціальність 25.00.02 – механізми державного управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

Черкаси – 2024

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті цивільного захисту України.

Науковий керівник: доктор наук з державного управління, професор
РОМАНЕНКО Євген Олександрович,
Центральний науково-дослідний інститут
Збройних Сил України
провідний науковий співробітник

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління, професор
БЄЛАЙ Сергій Вікторович,
Національна академія Національної гвардії України,
заступник начальника навчально-наукового центру
організації освітнього процесу – начальник
науково-методичного відділу

доктор наук з державного управління, професор
МОРОЗ Володимир Михайлович,
Національний технічний університет «Харківський
політехнічний інститут»,
завідувач кафедри соціології і публічного
управління

Захист відбудеться «06» грудня 2024 року о 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.707.03 Національного університету цивільного захисту України за адресою: 18000, м. Черкаси, вулиця Онопрієнка, 8.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету цивільного захисту України за адресою: 18000, м. Черкаси, вулиця Онопрієнка, 8.

Автореферат розісланий «06» листопада 2024 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Світлана МОРОЗ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Всеохоплююча оборона України, реалізація стратегічного курсу України на набуття повноправного членства в Організації Північноатлантичного договору, суттєва активізація реформ, які необхідно впровадити для досягнення відповідності критеріям членства в НАТО, потребує досягнення у максимально стислі строки взаємосумісності та координації спроможностей складових сил оборони України.

Існуюча потреба в досягненні високого рівня операційної сумісності, міжвідомчої взаємодії та координації дій під час планування і проведення спільних операцій за стандартами та процедурами НАТО, комплектування вмотивованим, професійним і освіченим особовим складом, поступовий перехід до професійної армії, виявляють необхідність у науковому пошуку та застосуванні нових, науково обґрунтованих підходів до формування структури системи військової освіти, змісту навчання, пошуку механізмів державного регулювання військової освіти в Збройних Силах України.

Кабінетом Міністрів України 30 грудня 2022 року були внесені зміни до постанови КМУ від 15.12.1997 № 1410 “Про створення єдиної системи військової освіти”. В результаті було затверджено “Концепцію трансформації системи військової освіти” (далі- Концепція трансформації), в якій окреслено існуючі проблеми, основні завдання та структуру системи військової освіти, передбачено реалізацію вичерпного переліку завдань і заходів на період до 2032 року та заходи контролю за їх виконанням.

Прийняття цієї постанови є продовженням системної роботи щодо імплементації стандартів НАТО в національне законодавство та нормативно-правові акти для забезпечення якісної трансформації системи військової освіти, досягнення відповідності критеріям повноправного членства в Організації Північноатлантичного договору, що виявляє потребу у розвитку відповідного державного регулювання.

Проведений аналіз результатів реалізації Концепції трансформації, свідчить про наявність невідповідності між потребою в забезпеченні ефективної підготовки військових фахівців та удосконаленні механізму державного регулювання військової освіти в Збройних Силах України на засадах прогнозування загроз воєнного характеру національній безпеці України та своєчасного регулювання військової освіти тактичної та оперативної ланок управління Збройних Сил України.

Вирішення зазначеної невідповідності є можливим за рахунок розробки методологічних засад інформаційно-аналітичного забезпечення механізму державного регулювання системи військової освіти, реалізації синтезованої моделі механізму державного регулювання підготовки фахівців тактичного та оперативного рівнів військової освіти під час її трансформації в умовах воєнного

стану в державі, що надає можливість у подальшому сформувати відповідні параметри та інтегральний показник оцінки, структурно-логічну схему методики розрахунку потреби у офіцерському складі на середньострокову перспективу в умовах постійного реформування ЗСУ, формуванні напрямів координації діяльності та організації взаємодії органів військового управління, ВВНЗ, ВВП ЗВО, Збройних Сил України та МОУ з питань підготовки військових фахівців та формуванні стратегічних напрямів розвитку державного регулювання військовою освітою в умовах її трансформації та імплементації стандартів НАТО.

Серед зарубіжних учених, котрі досліджували проблеми розвитку вищої школи, можна назвати Ф. Альтбаха, Г. Беккера, Е. Денісона, Дж. Кендріка, Дж. Тули, Л. Кроксфорд, Я. Мінсера, Д. Олдермена, П. Скотта, Ф. Ван Вагта, Дж. Вайса, Би. Кларка, До. Моррісона та ін.

Значний внесок у розвиток теорії та методології державного управління, що сприяє розробці даної теми, зробили сучасні дослідники, а саме: О. Акімов, А. Антонов, С. Баглик, В. Гурковський, С. Домбровська, Н. Леоненко, С. Луценко, С. Майстро, С. Мороз, В. Мороз, І. Парубчак, В. Палюх, О. Поступна, В. Сиченко та інших.

Разом із тим, питання пошуку інструментальних засобів управлінського впливу на суб'єкти забезпечення ефективної підготовки військових фахівців, державного регулювання військової освіти в Збройних Силах України на засадах динамічного врахування загроз воєнного характеру національній безпеці України та потреб щодо їх нейтралізації, у відомій літературі не виявлено.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах науково-дослідної роботи «Розробка наукових основ державного управління у сфері безпеки ринку соціально-економічних послуг України з точки зору цивільного захисту» (державний реєстраційний номер 0112U002587), що розробляється навчально-науково-виробничим центром Національного університету цивільного захисту України. Конкретно дисертантом проаналізовано заходи удосконалення механізмів державного регулювання військової освіти України в умовах її трансформації.

Робота також тісно пов'язана з реалізацією положень Концепції трансформації системи військової освіти.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є підвищення ефективності функціонування системи військової освіти на засадах удосконалення механізмів державного регулювання військової освіти України в умовах її трансформації.

Відповідно до сформульованої мети необхідно вирішити такі завдання дослідження:

– проаналізувати діючу систему управління військовою освітою в Україні та в провідних країнах світу та розкрити можливості існуючого науково-методичного апарату щодо удосконалення державного регулювання підготовки

фахівців тактичного та оперативного рівнів військової освіти щодо підвищення її ефективності.

– дослідити організаційний, правовий, ресурсний механізми об'єкту дослідження.

– розробити методологічні засади інформаційно-аналітичного забезпечення механізму державного регулювання системи військової освіти.

– обґрунтувати показники потреби ЗСУ в офіцерському складі на середньострокову перспективу відповідно до реальних та потенційних загроз у сфері національної безпеки.

– запропонувати модель механізму державного регулювання підготовки фахівців тактичного та оперативного рівнів військової освіти.

– обґрунтувати стратегічні напрями розвитку державного регулювання підготовки фахівців тактичного та оперативного рівнів військової освіти в умовах її трансформації.

Об'єктом дослідження є державне управління у сфері підготовки військових фахівців.

Предметом дослідження є механізми державного регулювання військової освіти в умовах її трансформації.

Методи дослідження. Теоретико-методологічним підґрунтям дисертаційного дослідження стали наукові дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених у галузі державного управління. Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань використано комплекс методів дослідження: системного методу, методів аналізу та синтезу, логічного, системно-структурного та компаративістського аналізу, а також методу когнітивного аналізу.

Реалізація завдань дослідження здійснювалася шляхом комплексного використання загальнонаукових і спеціальних методів: системного аналізу, синтезу – при дослідженні системи військової освіти, опрацюванні її законодавчого забезпечення, формуванні теоретичної бази дослідження; порівняльного аналізу – для узагальнення відповідного зарубіжного досвіду; категоріального аналізу – для визначення базових понять дисертаційного дослідження, структурно-функціонального аналізу – при дослідженні завдань, функцій та напрямів діяльності органів державної влади і управління, які здійснюють формування та реалізацію державної політики у сфері військової освіти; статистичного аналізу і соціологічних досліджень – для оцінки сучасного стану підготовки військових фахівців; аналізу та узагальнення – для теоретичного обґрунтування результатів дослідження.

Інформаційно-фактологічною базою дослідження є: закони України, укази Президента України, нормативні акти Кабінету Міністрів України; аналітичні матеріали Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних Сил України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні наукового

завдання щодо розвитку теоретичних засад та обґрунтування науково-прикладних рекомендацій з удосконалення механізмів державного регулювання військової освіти України в умовах її трансформації.

Найсуттєвіші результати дисертаційного дослідження, які містять наукову новизну, полягають у тому, що:

уперше:

– обґрунтовано модель механізму державного регулювання підготовки фахівців тактичного та оперативного рівнів військової освіти, яка містить сукупність розроблених дисертантом взаємопов'язаних механізмів правового, організаційного та ресурсного забезпечення у сфері військової освіти з урахуванням її трансформації в умовах воєнного стану, що сприяє реалізації саморегулюючих функцій, підвищенню рівня ефективності та результативності підготовки фахівців тактичного та оперативного рівнів військової освіти;

удосконалено:

– систему інформаційно-аналітичного забезпечення механізму державного регулювання діяльності системи військової освіти, що надає можливість реалізації інформаційно-аналітичної діяльності у сфері забезпечення ефективного державного регулювання системи військової освіти та містить: планування, добування, збір, контроль достатності й якості, передачу, обробку, оцінку та аналіз наявної і прогнозованої інформації, про явища та процеси, що відбуваються у сфері національної безпеки України, документальне оформлення (відображення), формування інформаційних ресурсів ЗСУ і доведення інформації до суб'єктів та споживачів інформаційного забезпечення;

– дефініцію «інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державного регулювання системи військової освіти» як комплекс заходів зі збору, опрацювання (аналізу) та розподілу за призначенням інформації підпорядкованим підрозділам для виконання покладених на них функцій та дефініцію «механізм державного регулювання військової освіти» як систему, що призначена для практичної реалізації державної політики у сфері військової освіти та досягнення поставлених цілей, має визначену структуру та інструменти (методики, методи, правові і нормативні важелі, ресурсне, у тому числі інформаційно-аналітичне, забезпечення) впливу на об'єкт управління.

набули подальшого розвитку

– методичний апарат розрахунку потреби у офіцерському складі на середньострокову перспективу в умовах постійного реформування ЗСУ та змін їх чисельності, що дозволяє адекватно реагувати на загрози та зміни воєнно-політичної обстановки в країні на основі принципів вдосконалення системи підготовки військових фахівців, забезпечення безперервної ступеневої системи навчання військових фахівців;

– науково-прикладні положення механізмів державного регулювання військової освіти України в умовах її трансформації, які орієнтовані на створення системи мотивацій, удосконалення інноваційного, нормативно-правового,

методологічного, науково-методичного, навчально-технічного забезпечення, формування системи консультування і наукових експертиз, розроблення системи нівелювання ризиків негативних наслідків інноваційної діяльності в системі професійної підготовки.

Практичне значення одержаних результатів. Основні ідеї та висновки дослідження доведено до конкретних положень та рекомендацій. Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості безпосереднього використання розробленого науково-методичного апарату, зокрема щодо: запровадження «Програми базової загальновійськової підготовки», впровадження порядку координації діяльності та організації взаємодії органів військового управління, вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти Збройних Сил України з питань підготовки військових фахівців, запровадження в діяльність Положення про Систему аналізу службової діяльності випускників закладів фахової передвищої військової освіти, вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти.

Матеріали дисертації можуть також використовуватися в навчальному процесі при підготовці магістрів публічного управління та адміністрування, в системі перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування, при підготовці методичних матеріалів, лекцій та практичних занять з публічного управління та адміністрування щодо розгляду питань забезпечення державного регулювання системи військової освіти.

Основні результати дослідження були реалізовані та впроваджені в діяльності підкомітету з питань науки та інновацій Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій (довідка про впровадження від 14.09.2024), Департаменту кадрової політики Міністерства оборони України (довідка про впровадження №220/16/3316 від 20.09.2024), Генерального штабу Збройних Сил України (довідка про впровадження №300/3/1807 від 20.09.2024), Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу кафедри військової підготовки (довідка про впровадження №823 від 03.10.2024), Адміністрації Державної спеціальної служби транспорту Міністерства оборони України (довідка про впровадження від 04.10.2024).

Особистий внесок здобувача. Теоретичні обґрунтування, практичні рекомендації, висновки, пропозиції та рекомендації, у тому числі й ті, що характеризують наукову новизну, мету й завдання, методичні підходи до їх вирішення, теоретичну цінність роботи та практичне значення одержаних результатів, отримані здобувачем особисто в ході дослідження.

Конкретний внесок здобувача в науковій праці, підготовленій у співавторстві з А.В. Гутником, П.М. Думенко, В.А. Кириленко, С.М. Князевим І.В. Красотою, Є.О. Романенко, Г.М. Тіхоновим, К.Ю. Тушко, І.В. Черних, зазначений у списку опублікованих праць за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дисертації доповідались і обговорювались на конференціях і семінарах, зокрема: на XLI-й міжнародній науково-практичній конференції (07 лютого 2024 м. Анкара, Туреччина), XLVI-й та XLVII-й міжнародних науково-практичних конференціях (07 серпня 2024 м. Краків, Польща), XLVIII-й міжнародній науково-практичній конференції (07 серпня 2024 м. Констанца, Румунія), міжнародній науково-практичній конференції «Спільні дії військових формувань і правоохоронних органів держави: проблеми та перспективи» (12-13 вересня 2019 м. Одеса), науково-практичній конференції з міжнародною участю «Сучасні стратегії сталого розвитку держави та суспільства: наукові горизонти та перспективи» (22 лютого 2024 м. Хмельницький), 14-й Всеукраїнській науково-практичній конференції (07 грудня 2023 м. Хмельницький), науково-практичному семінарі «Досвід застосування збройних сил у світових війнах і воєнних конфліктах XX-початку XXI ст.: тенденції та закономірності» (25 травня 2017 м. Київ).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано в 15 наукових працях, у тому числі – 7 статтях в наукових фахових виданнях, із них 1 стаття – в зарубіжному виданні, 8 – тез у матеріалах наукових конференцій та семінарі. Загальний обсяг публікацій становить 4,85 авт. арк.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації 262 сторінки. Обсяг основного тексту становить 199 сторінок, містить 4 рисунка і 12 таблиць. Список використаних джерел включає 160 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено стан її наукової розробки, з'ясовано зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про їх апробацію та оприлюднення.

У **першому розділі** – «Теоретичні основи державного регулювання військової освіти в умовах її трансформації» – визначено поняття, суть і значення військової освіти, визначено складові багаторівневої системи військової освіти. Окреслено наявну проблематику, основні завдання і структуру системи військової освіти.

Досліджено міжнародний досвід регулювання військової освіти, а також проведено аналіз наукових праць західних дослідників з Великобританії, Франції, США та Німеччини. На основі цього аналізу встановлено, що військова освіта на Заході формує стабільну взаємодію між цивільними та військовими структурами, розвиває рефлексивне мислення та здатність до критичного аналізу. Більшість науковців погоджуються, що якість військової освіти напряму

впливає на успіхи у війні. Зміст військової освіти на Заході спрямований на формування лідерських якостей, здатності до аналізу досвіду проведення миротворчих операцій та боротьби з непередбачуваними викликами. Аналіз бойових операцій показав, що досвід ведення війни з росією став стимулом для трансформації військової освіти в Україні. Це вимагає корекції системи державного регулювання, особливо в контексті тактичної підготовки.

Визначено, що в умовах ведення війни, набутий досвід, наявні виклики та потенційні загрози, а також стратегічний курс на приєднання до безпекових структур європейської спільноти спонукають до переосмислення та вдосконалення підходів до вивчення військового лідерства в системі військової освіти та підготовки військовослужбовців Збройних Сил України. Ефективна обороноздатність держави неможлива без стратегічного бачення та використання лідерського потенціалу військових керівників. У цьому контексті підготовка військових лідерів, здатних до професійного та лідерського розвитку протягом всієї кар'єри, є одним із ключових завдань системи військової освіти.

Під час аналізу підготовки військовослужбовців виділено кілька проблем, зокрема неуніфіковані та не синхронізовані системи підготовки військових лідерів, недостатня практична готовність випускників, а також низький рівень підготовки науково-педагогічних кадрів. Система навчання військових у багатьох аспектах все ще базується на застарілих радянських підходах, які орієнтовані на формування виконавців, а не лідерів. Також виявлено відсутність ефективної системи оцінювання та мотивації військовослужбовців, що негативно впливає на якість їх підготовки.

Окремо підкреслено необхідність впровадження сучасних підходів до навчання військових лідерів в умовах трансформації військової освіти, зокрема в контексті стратегічної інтеграції України до безпекових структур НАТО. Переосмислення підходів до військової освіти, націлене на розвиток лідерських якостей та підготовку висококваліфікованих військовослужбовців, є визначальним фактором забезпечення незалежності та безпеки держави. Зважаючи на це, вдосконалення державного регулювання військової освіти є необхідним для адаптації до нових викликів і загроз.

Зроблено висновок, що існує потреба в дерегуляції державного управління системою військової освіти, яка передбачає розробку інструментальних засобів для вдосконалення механізму державного регулювання в умовах загострення воєнно-політичної обстановки. Дерегуляція повинна базуватися на прогнозуванні потреб у кваліфікованих та мотивованих військовослужбовцях для протидії прогнозованим воєнним загрозам.

У другому розділі – «Аналіз шляхів підвищення ефективності управління військовою освітою в державі» – реалізація державної політики у сфері військової освіти відбувається за рахунок використання механізму державного регулювання, що виявляє необхідність у формуванні самого поняття «механізм державного регулювання військової освіти». Здійснивши аналіз

наукової літератури ми дійшли до висновку, що механізм державного регулювання військової освіти – це система, яка призначена для практичної реалізації державної політики у сфері військової освіти та досягнення поставлених цілей і має визначену структуру та інструменти (методики, методи, правові і нормативні важелі, ресурсне, у тому числі інформаційно-аналітичне, забезпечення) впливу на об'єкт управління.

Ключовими поняттями в задекларованому визначенні є «структура» та «інструменти впливу». Тобто виникає логічне питання щодо того, яким чином формувати відповідні організаційні структури ВВНЗ та ВНП ЗВО в умовах динамічної зміни обстановки та які «інструменти впливу» при цьому необхідно використовувати.

Сформовано та обґрунтована «структурна схема системи інформаційно-аналітичного забезпечення механізму державного регулювання діяльності системи військової освіти» надає можливість удосконалення інформаційно-аналітичної діяльності в сфері забезпечення ефективного державного регулювання системи військової освіти та містить: планування, добування, збір, контроль достатності й якості, передачу, обробку, оцінку та аналіз наявної і прогнозованої інформації, яка формується, про явища та процеси, що відбуваються у сфері національної безпеки України, документальне оформлення (відображення), формування інформаційних ресурсів ЗСУ і доведення інформації до суб'єктів та споживачів інформаційного забезпечення. Окремо розглянуто умови реалізації військової освіти під час збройної агресії російської федерації. Отриманий досвід ведення війни з потужною ворожою державою спонукає до проведення корекції в системі державного регулювання військової освіти в Україні. Розглянуто питання державного регулювання на тактичному та оперативному рівнях управління Збройних Сил України в умовах загострення воєнно-політичної обстановки.

Аналізуючи український досвід та практику передових країн членів НАТО, зроблено висновок про необхідність підвищення рівня міжвідомчої взаємодії та координації під час підготовки військових фахівців. Запропоновано впровадження нових методичних та організаційних підходів до розвитку лідерського потенціалу військових фахівців, що відповідає стандартам НАТО.

У третьому розділі – «Стратегічні напрями розвитку державного регулювання підготовки фахівців тактичного та оперативного рівнів військової освіти в умовах її трансформації» – обґрунтовано показники потреби Збройних Сил України в офіцерському складі на середньострокову перспективу відповідно до реальних і потенційних загроз національній безпеці. Проведено аналіз чисельності Збройних Сил з 1997 року, з акцентом на зміну чисельності після початку війни з росією у 2014 році.

Встановлено, що важливим аспектом є перегляд державного замовлення на підготовку військових кадрів, яке коригується відповідно до потреб армії та військової політичної обстановки. Модель державного регулювання підготовки

військових кадрів враховує необхідність інтеграції нових підходів і реагування на зовнішні загрози.

Розроблено модель механізму державного регулювання підготовки фахівців тактичного та оперативного рівнів, що базується на правових, організаційних та ресурсних механізмах.

Ця модель сприяє ефективному управлінню та підвищенню рівня підготовки військових фахівців, забезпечуючи гнучкість системи освіти в умовах воєнного стану (рис. 1).

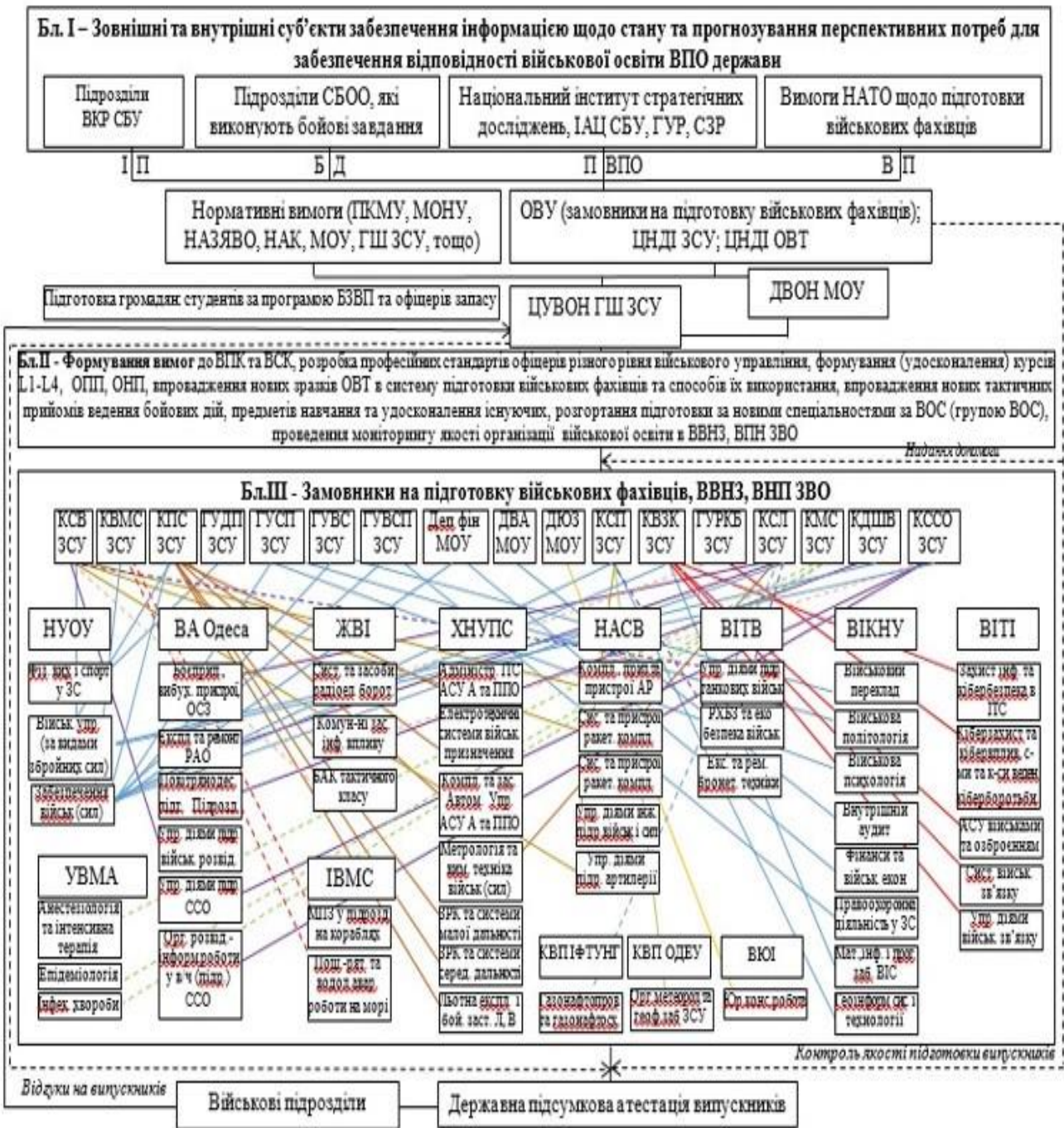

Рис. 1 Модель механізму державного регулювання підготовки фахівців тактичного та оперативного рівнів військової освіти.

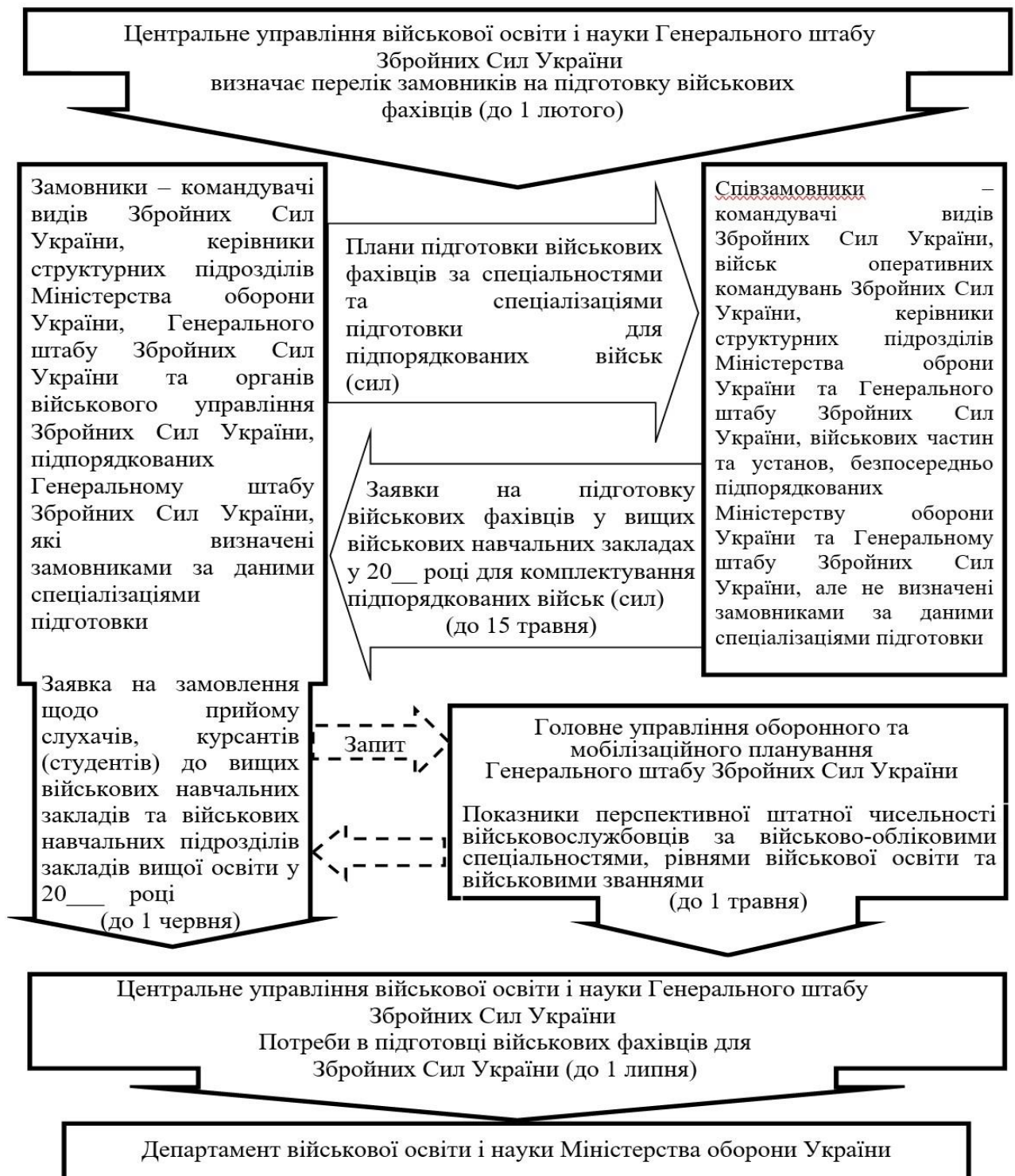

Рис. 2. Порядок роботи щодо визначення потреб у підготовці військових фахівців для ЗСУ

Запропонована для ЗСУ методика визначення потреби у підготовці офіцерських кадрів визначає проведення розрахунків за кожною спеціальністю та спеціалізацією підготовки, освітньо-кваліфікаційним рівнем освіти, окремо

для кожного рівня військової освіти за розрахунками замовників (відповідних командувачів видів та начальників родів військ), які уточнюються Генеральним штабом ЗСУ.

Модель, запропонована в цьому розділі, також передбачає розвиток матеріально-технічної бази військових навчальних закладів на період до 2029 року, а також вдосконалення координації між органами військового управління та навчальними закладами. Окрім того, розроблено методичний апарат для розрахунку потреб у кадрах на середньострокову перспективу, що дозволяє адекватно реагувати на зміни у військово-політичній ситуації в країні та світі.

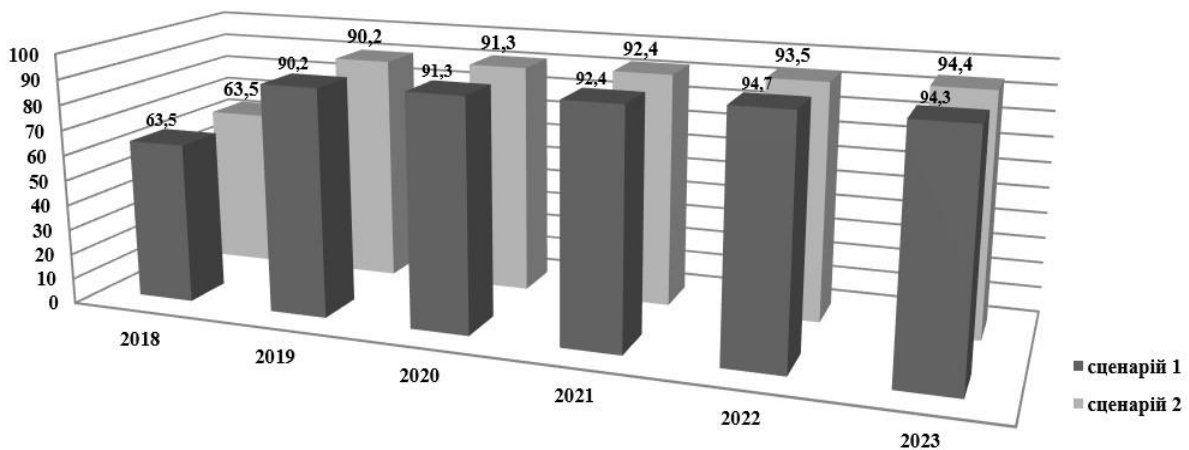

Рис. 3. Результати розрахунків прогнозованої списочної чисельності у 2018–2023 роках з урахуванням середнього для цієї ВОС щорічного коефіцієнта зміни списочної чисельності (0,07) та можливості щодо доукомплектування посад молодшого офіцерського складу за різними сценаріями

Запропонована модель дозволяє досягти високого рівня підготовки фахівців у сфері оборони, а також впровадити системні зміни у підходах до управління військовою освітою, що є необхідним в умовах трансформації української армії на шляху до професіоналізації за стандартами НАТО.

Також запропоновані Рекомендації щодо формування стратегічних напрямів розвитку державного регулювання військовою освітою в умовах її трансформації.

В розділі пропонується Концепція розвитку матеріально-технічної бази вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти та закладів фахової передвищої військової освіти на період до 2029 року. Надаються Рекомендації щодо впровадження порядку координації діяльності та організації взаємодії органів військового управління, вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти Збройних Сил України з питань підготовки військових фахівців.

Запропоновано удосконалений методичний апарат щодо розрахунку

потреби у офіцерському складі на середньострокову перспективу в умовах постійного реформування ЗСУ та змін їх чисельності, що дозволяє адекватно реагувати на загрози та зміни військово-політичної ситуації в країні та світі.

Розроблено та запроваджено «Програму базової загальновійськової підготовки», яка призначена для підготовки громадян України, що навчаються у закладах вищої освіти та постановою ВЛК визнані придатними для проходження військової служби та не проходили військову службу у Збройних Силах України або інших військових формуваннях. Впровадження зазначеної програми надає можливість набуття первинних знань, умінь і навичок, необхідних для виконання обов'язків солдата та отримання військово-облікової спеціальності (ВОС-100) «стрілець» з подальшою постановкою на облік в ТЦК та СП.

Розроблено та реалізовано пропозицію до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку»

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено вирішення важливого наукового завдання щодо розвитку теоретичних засад та обґрунтування науково-прикладних рекомендацій для удосконалення механізмів державного регулювання військової освіти в умовах її трансформації, а також розроблення методологічних основ для забезпечення ефективної підготовки військових фахівців тактичного та оперативного рівнів як основного механізму імплементації державної політики в підготовці військових фахівців. За результатами дисертаційного дослідження сформульовані такі висновки.

1. Проаналізовано діючу систему управління військовою освітою в Україні та в провідних країнах світу. Визначено, що підготовка військових кадрів у системі військової освіти є ключовим елементом національної безпеки. З одного боку, ця система є складовою частиною загальної системи освіти держави, а з іншого – вона перебуває на етапі професіоналізації та адаптації до стандартів НАТО. Приведення її структури і змісту у відповідність до вимог та принципів країн-членів НАТО передбачає системні зміни в підходах до навчання військових фахівців. Це забезпечить інтеграцію західних моделей лідерства та підвищить ефективність управління на різних рівнях.

Разом із тим, для підвищення ефективності управління військовою освітою необхідно здійснити дерегуляцію системи державного управління, що вимагає розробки нових інструментів державного регулювання. Це дозволить гнучкіше реагувати на виклики воєнно-політичної обстановки та вдосконалити механізми підготовки військовослужбовців для участі у нейтралізації воєнних загроз національній безпеці України. Прогнозування потреб в освічених та вмотивованих військових кадрах є важливою складовою цього процесу.

2. Розкрито можливості науково-методичного апарату щодо

удосконалення державного регулювання підготовки фахівців тактичного та оперативного рівнів військової освіти щодо підвищення її ефективності. У ході аналізу можливостей науково-методологічного апарату для вдосконалення державного управління підготовкою військових фахівців тактичного і оперативного рівнів було виявлено, що наявні механізми не здатні забезпечити своєчасну та ефективну підготовку кадрів в умовах ведення війни. Виявлено невідповідність між поточними потребами Збройних Сил України та можливостями існуючої системи військової освіти. Це стосується як змісту навчання, так і швидкості адаптації освітніх програм до нових викликів, що виникають під час війни.

Зважаючи на це, удосконалення механізмів державного регулювання військової освіти має ґрунтуватися на прогнозуванні загроз воєнного характеру та своєчасній адаптації програм підготовки. Необхідно впровадити методи регулювання, які враховують бойовий досвід і оперативні потреби ЗСУ. Запропоновані зміни дозволять створити умови для своєчасної підготовки кадрів на тактичному та оперативному рівнях управління.

3. Дослідження організаційних механізмів управління військовою освітою показало, що використання схеми організаційної структури в управлінні дає змогу зрозуміти формальну ієрархію та структуру відповідальності всередині системи. Це включає визначення ролей, обов'язків, процесів прийняття рішень та звітності. Оптимізація організаційних структур у військових навчальних закладах дозволяє більш ефективно використовувати наявні освітні та наукові ресурси.

Крім того, правовий механізм регулювання передбачає вдосконалення нормативно-правової бази, що регулює підготовку військових кадрів. Це включає законодавче забезпечення діяльності військових навчальних закладів та оптимізацію правових актів, які стосуються функціонування сектору безпеки та оборони. Важливим є також адаптація законодавства до реалій гібридної війни та підвищення ефективності співпраці між різними компонентами військової системи управління.

Для кардинального підвищення ефективності державного регулювання системи військової освіти, що технічно можливо досягнути за рахунок посилення рівня цифровізації, інформатизації та інтелектуалізації, широкого розвитку і впровадження в управлінську та освітню практику сучасних ІТ-технологій.

4. Обґрунтовано показники потреби ЗСУ в офіцерському складі на середньострокову перспективу відповідно до реальних та потенційних воєнних загроз національній безпеці держави. Аналіз існуючого стану та перспектив розвитку системи підготовки офіцерських кадрів в Україні показав, що модернізація військової освіти має включати вдосконалення адміністративних та управлінських процесів. Одним із основних елементів реформування є впровадження стандартів НАТО та модернізація матеріально-технічної бази

військових навчальних закладів. Це дозволить не лише підвищити рівень підготовки офіцерів, але й забезпечити їх відповідність сучасним вимогам.

Запропонована модель системи підготовки фахівців відображає основні функціональні блоки, що реалізують управлінські функції в системі військової освіти. Це дасть змогу підвищити якість підготовки кадрів на тактичному та оперативному рівнях, що є необхідним для ефективної протидії воєнним загрозам. Модель враховує досвід провідних країн світу, а також особливості воєнно-політичної обстановки в Україні.

5. Запропоновано модель механізму державного регулювання підготовки фахівців тактичного та оперативного рівнів військової освіти. Ця модель містить низку взаємопов'язаних правових, організаційних та ресурсних елементів, що забезпечують ефективність процесу підготовки в умовах трансформації системи військової освіти. Інтеграція цих елементів дозволяє реалізувати саморегулюючі функції та підвищити рівень ефективності підготовки військових кадрів. Визначено, що «механізм державного регулювання військової освіти» як систему, яка призначена для практичної реалізації державної політики у сфері військової освіти та досягнення поставлених цілей, має визначену структуру та інструменти (методики, методи, правові і нормативні важелі, ресурсне, у тому числі інформаційно-аналітичне, забезпечення) впливу на об'єкт управління.

Удосконалено методичні основи та структурну схему системи інформаційно-аналітичного забезпечення механізму державного регулювання діяльності системи військової освіти, що передбачає збір, обробку та передачу інформації для прийняття управлінських рішень. Цей процес включає адекватне реагування на зворотний зв'язок та коригування рішень відповідно до змін воєнної обстановки. Такий підхід дозволяє оперативно реагувати на виклики та забезпечувати відповідність навчальних програм реальним потребам ЗСУ.

6. Окреслено стратегічні напрями розвитку державного регулювання підготовки фахівців тактичного та оперативного рівнів військової освіти в умовах її трансформації. У рамках обґрунтування стратегічних напрямів розвитку військової освіти розроблено низку рекомендацій. Вони включають запровадження програм базової загальновійськової підготовки, оновлення законодавчих актів щодо проходження військової служби та мобілізації, а також удосконалення координації між органами військового управління. Це дозволить підвищити ефективність підготовки військових фахівців на всіх рівнях. Вироблено низку рекомендацій, зокрема щодо: запровадження «Програми базової загальновійськової підготовки», пропозиції до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку», рекомендації щодо впровадження порядку координації діяльності та організації взаємодії органів військового управління, вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти Збройних Сил

України з питань підготовки військових фахівців.

Також було впроваджено Положення про систему аналізу службової діяльності випускників військових навчальних закладів, що дозволяє підвищити ефективність використання випускників у ЗСУ. Важливим є розвиток синтезованої моделі державного регулювання, яка враховує реалії сучасних загроз і дозволяє оперативно реагувати на зміни у воєнній обстановці.

Сукупність одержаних у дисертації нових наукових результатів, позитивна оцінка їх під час апробації та реалізації в системі військової підготовки, отриманих актах про реалізацію надають можливість вважати сформульовану наукову задачу вирішеною, а поставлену мету, яка полягала у підвищенні якості спеціалізованої освіти, яка спрямована на набуття компетентностей у сфері професійної військової діяльності на засадах удосконалення механізму державного регулювання військової освіти України в умовах її трансформації, – досягнутою.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів наукової сфери щодо підготовки військових фахівців. Потребують подальшої уваги дослідження теорії за видами діяльності та видами забезпечення діяльності ЗСУ, теоретичних основ теорії розвитку ЗСУ.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові статті у фахових виданнях:

1. Вербовенко О. П. Обґрунтування необхідності вдосконалення механізму державного регулювання військової освіти у Збройних Силах України. *ЧіЗ*. 2024. №1/88. С. 26-31.

2. Вербовенко О. П., Романенко Є. О., Кириленко В. А. Концептуальні зміни в системі військової освіти : монографія. *Moderny Fspekty Vedy T. XXXIX*. б/в., 2024. С. 97-109.

Особистий внесок: обґрунтовано потребу у дерегуляції державного управління системою військової освіти, що виявляє об'єктивну потребу в розробці інструментальних засобів, використання яких надає можливість удосконалити механізм державного регулювання військової освіти Збройних Сил України в умовах загострення воєнно-політичної обстановки.

3. Вербовенко О. П., Кириленко В. А. Обґрунтування моделі механізму державного регулювання підготовки фахівців тактичного та оперативного рівнів військової освіти. *Наукові перспективи. Серія «Державне управління»*. 2024. № 7 (49). С. 99-109.

Особистий внесок: синтезовано модель механізму державного регулювання підготовки фахівців тактичного та оперативного рівнів військової освіти під час її трансформації в умова воєнного стану в державі.

4. Вербовенко О. П., Тушко К. Ю. Практика реалізації військової освіти (світовий досвід). *Наукові інновації та передові технології. Серія «Управління та адміністрування»*. 2024. № 7 (35). С. 76-89.

Особистий внесок: проаналізовано специфіку функціонування військової освіти у країнах високого рівня розвитку, обґрунтовано висновок щодо потреби приведення військової освіти до вимог країн членів НАТО.

5. Вербовенко О. П., Гутник А. В., Князєв С. М. Обґрунтування показників потреби Збройних Сил України в офіцерському складі на середньострокову перспективу відповідно до реальних та потенційних загроз у сфері національної безпеки. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. 2018. № 3(33). С. 119-127.

Особистий внесок: обґрунтовано показники потреби ЗСУ в підготовці офіцерського складу на середньострокову перспективу відповідно до реальних та потенційних загроз у сфері національної безпеки.

6. Вербовенко О.П., Кириленко В.А. Інформаційно-аналітичне забезпечення механізму державного регулювання системи військової освіти *Наукові перспективи. Серія «Державне управління»*. 2024. № 8 (50). С. 74-88.

Особистий внесок: обґрунтуванні методологічні засади інформаційно-аналітичного забезпечення механізму державного регулювання системи військової освіти.

7. Вербовенко О.П. Аналіз можливостей відомого науково-методичного апарату щодо удосконалення державного регулювання підготовки фахівців тактичного та оперативного рівнів військової освіти в умовах її трансформації. Успіхи і досягнення у науці (Серія «Право», Серія «Освіта», Серія «Управління та адміністрування», Серія «Соціальні та поведінкові науки»): журнал. 2024. № 6(6) 2024. С. 313-332

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Вербовенко О. П., Романенко Є. О. Збройні Сили України увійшли до 20 найпотужніших армій світу. ХІІ-ої Міжнародної науково-практичної конференції 07.02.2024, м. Анкара (Туреччина). Секція 1 Національна безпека. С. 17-22.

Особистий внесок: обґрунтовано факти на підставі яких ЗСУ доцільно вважати як одну з найпотужніших армій світу

9. Вербовенко О. П., Думенко П.М. Впровадження комбінованого способу здобуття офіцерами Збройних Сил України військової освіти в НУОУ та ВНЗ іноземних держав. *Спільні дії військових формувань і правоохоронних органів держави: проблеми та перспективи* : Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, 12-13 вересня 2019. Одеса. С. 12-14.

Особистий внесок: розкрито комбінований спосіб здобуття офіцерами Збройних Сил України військової освіти в НУОУ та ВНЗ іноземних держав.

10. Вербовенко О. П. Специфіки військової освіти у США. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: Збірник тез доповідей XLVI Міжнародної науково-практичної конференції, 07 серпня 2024. Краків (Польща). С. 220-223.

11. Вербовенко О. П. Система військової освіти Великобританії: Збірник тез доповідей XLVII Міжнародної науково-практичної конференції, 07 серпня 2024. Краків (Польща). С. 235-239.

12. Вербовенко О. П. Система військової освіти Німеччини та Республіки Франція. Збірник тез доповідей XLVIII Міжнародної науково-практичної конференції, 07 серпня 2024. Констанца (Румунія). С. 271-275.

13. Вербовенко О. П. Обґрунтування моделі механізму державного регулювання підготовки фахівців тактичного та оперативного рівнів військової освіти. *Сучасні стратегії сталого розвитку держави та суспільства: наукові горизонти та перспективи* : Збірник тез доповідей Першої науково-практичної конференції за міжнародною участю, 22 лютого 2024. Хмельницький. С. 317-319.

14. Вербовенко О. П., Красота І. В., Черних І. В. Визначення потреби на підготовку військових фахівців з вищою освітою для інженерних військ Збройних Сил України у 2003-2013 роках. *Досвід застосування збройних сил у світових війнах і воєнних конфліктах ХХ-початку ХХІ ст.: тенденції та закономірності* : збірник тез доповідей науково-практичного семінару, 25 травня 2017. Вип. 6. Київ С. 100-104.

Особистий внесок: обґрунтовано підхід щодо визначення потреби на підготовку військових фахівців з вищою освітою для інженерних військ Збройних Сил України.

15. Вербовенко О. П. Інформаційно-аналітичне забезпечення механізму державного регулювання системи військової освіти. *Державна політика щодо місцевого самоврядування: стан, проблеми та перспективи* Збірник тез доповідей 14-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції, 07 грудня 2023. Хмельницький. С. 26-28.

АНОТАЦІЯ

Вербовенко О. П. Механізми державного регулювання військової освіти України в умовах її трансформації. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – Національний університет цивільного захисту України, Харків, 2024.

Дисертацію присвячено підвищенню ефективності функціонування системи військової освіти на засадах удосконалення механізмів державного регулювання військової освіти України в умовах її трансформації.

У роботі вперше розроблено модель механізму державного регулювання

підготовки фахівців тактичного та оперативного рівнів військової освіти, яка містить сукупність розроблених дисертантом взаємопов'язаних механізмів правового, організаційного та ресурсного забезпечення у сфері військової освіти з урахуванням її трансформації в умовах воєнного стану, що сприяє реалізації саморегулюючих функцій, підвищенню рівня ефективності та результативності підготовки фахівців тактичного та оперативного рівнів військової освіти.

Удосконалено систему інформаційно-аналітичного забезпечення механізму державного регулювання діяльності системи військової освіти, що надає можливість реалізації інформаційно-аналітичної діяльності у сфері забезпечення ефективного державного регулювання системи військової освіти та містить: планування, добування, збір, контроль достатності й якості, передачу, обробку, оцінку та аналіз наявної і прогнозованої інформації, про явища та процеси, що відбуваються у сфері національної безпеки України, документальне оформлення (відображення), формування інформаційних ресурсів ЗСУ і доведення інформації до суб'єктів та споживачів інформаційного забезпечення.

Розроблено дефініцію «інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державного регулювання системи військової освіти» як комплекс заходів зі збору, опрацювання (аналізу) та розподілу за призначенням інформації підпорядкованим підрозділам для виконання покладених на них функцій та дефініцію «механізм державного регулювання військової освіти» як систему, що призначена для практичної реалізації державної політики у сфері військової освіти та досягнення поставлених цілей, має визначену структуру та інструменти (методики, методи, правові і нормативні важелі, ресурсне, у тому числі інформаційно-аналітичне, забезпечення) впливу на об'єкт управління.

Набув подальшого розвитку методичний апарат розрахунку потреби у офіцерському складі на середньострокову перспективу в умовах постійного реформування ЗСУ та змін їх чисельності, що дозволяє адекватно реагувати на загрози та зміни воєнно-політичної обстановки в країні на основі принципів вдосконалення системи підготовки військових фахівців, забезпечення безперервної ступеневої системи навчання військових фахівців.

Набули подальшого розвитку науково-прикладні положення механізмів державного регулювання військової освіти України в умовах її трансформації орієнтовані на створення системи мотивацій, удосконалення інноваційного, нормативно-правового, методологічного, науково-методичного, навчально-технічного забезпечення, формування системи консультування і наукових експертиз, розроблення системи нівелювання ризиків негативних наслідків інноваційної діяльності в системі професійної підготовки.

Ключові слова: механізми державного регулювання, трансформація військової освіти, методологія, модель, інформаційно-аналітичне забезпечення, державна політика у сфері військової освіти, саморегулююча функція, підготовка фахівців тактичного та оперативного рівнів військової освіти.

ABSTRACT

Verbovenko O.P. Mechanisms of State Regulation of Military Education in Ukraine in the conditions of educational transformation. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of candidate of sciences in state administration, specialty 25.00.02 - mechanisms of state administration - National University of Civil Defense of Ukraine, Kharkiv, 2024.

The dissertation is devoted to increasing the effectiveness of the functioning of the military education system on the basis of improving the mechanisms of state regulation of military education in Ukraine in the context of its transformation.

In the work, for the first time, a model of the mechanism of state regulation of the training of specialists of the tactical and operational levels of military education has been developed, which contains a set of interrelated mechanisms of legal, organizational and resource support in the field of military education developed by the dissertation, taking into account its transformation in the conditions of martial law, which contributes to the implementation of self-regulatory functions, increasing the level of efficiency and effectiveness of training specialists at the tactical and operational levels of military education.

The system has been improved of information and analytical support for the mechanism of state regulation of the military education system has been improved, which provides the opportunity to implement information and analytical activities in the field of ensuring effective state regulation of the military education system and includes: planning, extraction, collection, control of adequacy and quality, transmission, processing, evaluation and analysis of available and forecasted information about phenomena and processes occurring in the sphere of national security of Ukraine, documentation (representation), formation of information resources of the Armed Forces of Ukraine and delivery of information to subjects and consumers of information support.

A definition has been developed of "informational and analytical support of the activity of state regulatory authority of the military education system" as a set of measures for the collection, processing (analysis) and distribution of information to subordinate units for the performance of their assigned functions and the definition of "mechanism of state regulation of military education" as a system has been developed, which is intended for the practical implementation of the state policy in the field of military education and the achievement of the set goals, has a defined structure and tools (methods, methods, legal and regulatory levers, resource, including information and analytical support) of influence on the object of administration.

Acquired further development of methodical apparatus for calculating the need for officers for the medium-term perspective in the conditions of constant reform of the Armed Forces of Ukraine and changes in their numbers has been further developed, which allows to respond adequately to threats and changes in the military and political situation in the country based on the principles of improving the system of training

military specialists, ensuring a continuous level system training of military specialists.

The Acquired further development scientific and applied provisions of the mechanisms of state regulation of military education of Ukraine in the conditions of its transformation have gained further development, focused on creating a system of motivations, improving innovative, normative and legal, methodological, scientific and methodological, educational and technical support, forming a system of consulting and scientific expertise, developing a system leveling the risks of negative consequences of innovative activity in the professional training system.

***Keywords:** Mechanisms of State Regulation, transformation of military education, methodology, model, information and analytical support, state policy in the field of military education, self-regulatory function, training of specialists of tactical and operational levels of military education.*

Відповідальний за випуск *Романенко Євген Олександрович*

Підписано до друку 01.11.2024 р.
Формат 60x84 ¹/₁₆. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Таймс. Тираж 100 прим.

Віддруковано з оригінал-макета в друкарні ФОП Леонов Д.С.
61023, м. Харків, вул. Весніна, 12, тел. (057) 717-28-80.

